

A honfoglaló magyarok vándorlásaik során magukba olvasztották a hozzájuk csatlakozó keleti néptörödékeket, illetve a Kárpát-medencében talált szláv népességet is.

A folyamatosan egységesülő nemzetet már nem a vérségi, hanem a területi összetartozás jellemezte.

A XIII. században a tatárjárás miatt elnéptelenedett alföldi területekre betelepültek a kunok, és a jászok, akik köztünk élve ugyan elvesztették a saját nyelvüket, de mindig különállónak tartották magukat.

A török háborúk alatt (XVI-XVII. század) pedig volt olyan időszak, amikor Békés vármegyében egyetlen település sem létezett, mindenki elmenekült, vagy elpusztítottak. Falvak százai semmisültek meg, így a törökök kiűzése után nagymértékű népmozgás zajlott le. A sűrűbben lakott területekről ide vándoroltak a lakosok, illetve más nemzetiségeket telepítettek be az üresen álló falvakba, pl. németeket.

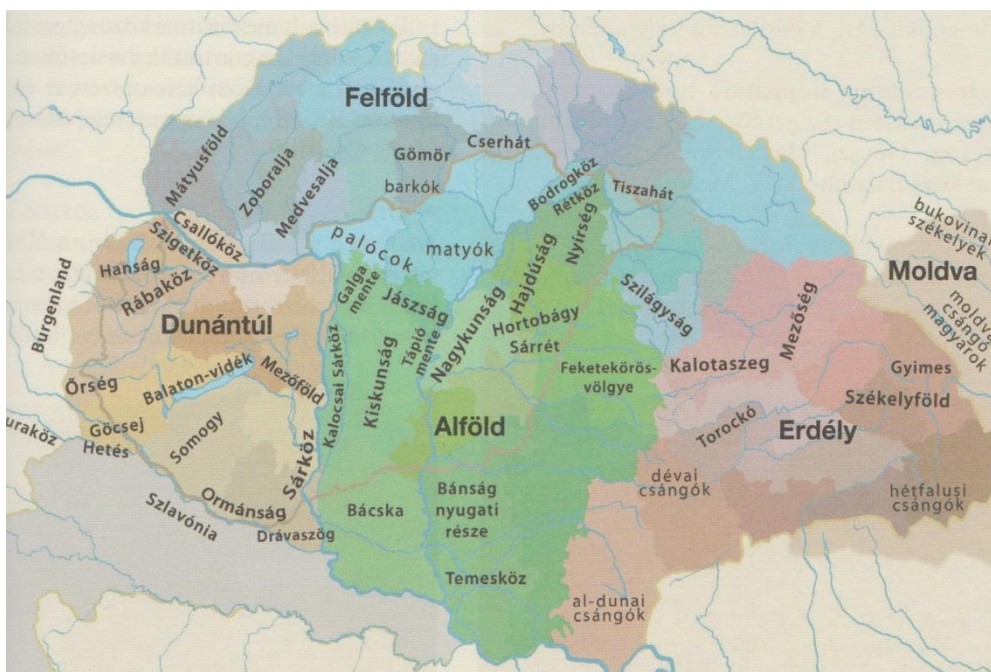
A XX. század is tartogatott nagy változást, hiszen 1920-ban, a Trianoni békeszerződés értelmében Magyarország területének kétharmad részét a környező országokhoz csatolták. Így a lakosság jelentős része, közel két és fél millió ember a mai határainkon kívülre került.

Napjainkban is élnek magyarok a Felvidéken (500 ezren), Kárpátalján (150 ezren), Erdélyben, Partiumban, Moldvában (1.5 millióan), Vajdaságban (370 ezren), Burgerlandban (30 ezren).

A külhoni területeken élő néprajzi csoportok megtartották magyarságtudatukat és ma is tartják hagyományaikat.

Ahogy a külhoni magyarok őrzik nyelvüket és kultúrájukat, úgy a Magyarországon élő más nemzethez tartozó csoportok is megőrizték anyanyelvüket, jellegzetes szokásaikat. A velünk élő nemzetiségek történelmünk különböző időszakaiban költöztek be az ország területére és azóta is Magyarország teljes jogú polgárai, védve nemzeti kisebbségük jogait. A törvények szerint azokat a népcsoportokat nevezhetjük nemzeti kisebbségnek, akik legalább 100 éve élnek Magyarországon. Ilyenek a németek, szlovákok, horvátok, románok, szerbek, szlovének, ukránok, lengyelek, görögök, örmények, bolgárok.

A magyar nép kulturális tagoltsága, néprajzi csoportok, táji csoportok

A magyar nyelvterület nagytájai

A néprajzi csoportokat úgy képzeld el, hogy pl. van egy olyan iskola, ahol minden osztály ugyanúgy magyarul beszél, de mindenki más nyelvjárásban, más népviseletben jár, más típusú házban él, és eltérő szokásaik, hagyományaik vannak. De ettől az eltérésektől még ugyanúgy az iskola tanulói.

Pont ilyenek tehát a néprajzi csoportok is, hiszen mindegyikük a mai vagy a történelmi Magyarországon él, de eltérők a hagyományaik, kultúrájuk, életmódjuk, társadalmi felépítésük, nyelvjárásuk. Ilyenek pl. a palócok, matyók, kunok, székelyek.

A táji csoportokat pedig az jellemzi, hogy egy földrajzilag meghatározott tájon, vagy vidéken laknak, ilyen pl. a Rábaköz, Sárköz, Mezőség.

A térképen láthatod a néprajzi és a táji csoportokat is.

DUNÁNTÚL:

A Dunántúlon élő emberek alkalmazkodtak a változatos felszíni adottságokhoz, így a sík területeken gabonatermesztéssel, állattenyésztéssel, a Balaton környékén halászzattal, az erdős területeken pedig sertésenyésztéssel, fafeldolgozással foglalkoztak.

A Dunántúlhoz tartozó néprajzi, táji csoportok:

Szigetköz, Hanság, Rábaköz, Őrség, Göcsej, Hetés, Somogy, Ormánság, Sárköz, Balaton felvidék, Mezőföld, Csallóköz, Burgerland, Muraköz, Drávaszög, Szlavónia.

Néhányat ismerjünk meg közülük:

Őrség:

Nevét arról kapta, hogy itt éltek a székely eredetű, határainkat védő őrök. Családonként egy-egy falut alkottak és szarvasmarha tenyésztéssel, fazekassággal foglalkoztak. Jellegzetes gazdasági épületük a kástu, a fazekasokat gerencséreknak nevezik, akik balos korongot használnak.

kástu

Czig Miklós fazekas a balos korongon ülve

Ormánság:

Egykor vizes, mocsaras terület volt, ezért házaikat hatalmas talpfákra építették, a falakat sövényből fonták és vályoggal tapasztották. Később ármentesítették a területeket, így ezután már földműveléssel foglalkoztak. A jómódú parasztság úgy igyekezett megakadályozni a birtokaik elaprózódását, hogy minden családban csak egy gyermeket neveltek, ezt hívták egykézésnek. Itt maradt meg legtovább fehérnek a gyász színe.

ormánsági ház

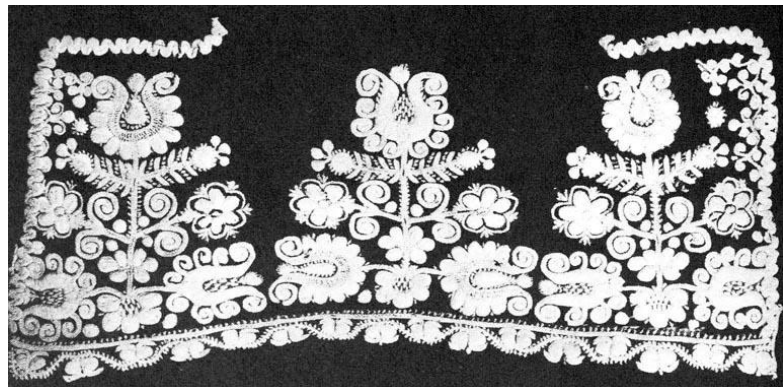
fehér gyász

Sárköz:

Területük rendkívül mocsaras, vizenyős volt, nem lehetett biztonságosan mezőgazdasággal foglalkozni. Azonban a XIX. században lecsapolták a mocsarakat, ármentesítést végeztek, így a víztől megszabadított földek rendkívül termékennyé váltak, ezért robbanásszerű fejlődésnek indultak a falvak. A paraszti lakosság körében gyors gazdagodás, polgárosulás történt, ezért itt alakult ki az ország legpompásabb viselete, amelyet a legrágább francia kelmékből, csipkékből varrtak. Jellegzetesség még, hogy nem csak fehér alagra hímeztek, hanem fekete alapon, fehér mintákat is készítettek.

sárközi viselet

sárközi hímzés

FELFÖLD:

Ezen a területen a hegyvidéki környezet határozza meg az életmódot. A falvak völgyekben jöttek létre és erdei gyűjtögetéssel, mészégetéssel, faszénégetéssel, fafeldolgozással és fazekassággal foglalkoztak, mivel ezen a területen kiváló tűzálló agyagot lehetett bányászni. Házaik kő alapra, fa falazattal készültek, de felületét be is tapasztották vályoggal. Gabonából csak rozst tudtak teremteni és a tokaji vidéken a szőlőtermesztés is elsődleges volt, ahogy ma is az.

A Felföldhöz tartozó népraizi, táji csoportok:

Palócok, matyók, barkók, Cserhát, Szilágyság, Mátyusföld, Zoboralja, Medvesalja, Gömör.

Palócok:

A palóc név a Mátrától és a Bükk-től északra fekvő területek és az Ipoly völgye magyar parasztságának népi neve. Jelentése valószínűleg „kun”.

Közös jellemzőjük a XX. században is fennmaradt nagycsaládszervezet, a hadas településszerkezet, a római katolikus vallás és a kétféle „a” hangot használó nyelvjárás.

Gazdálkodásukban fontos szerepet töltött be a rideg, makkoltató sertéstartás, a méhészet, a halászat, a pálinka és lekvárfőzés, illetve az aszalás.

Jellegzetes a zsilipelt falú ház, a füstlyukas vagy vízvetős tetőforma, és különleges a viseletük is. Nagyon gazdag a szokásviláguk, amit a mai napig igyekeznek megtartani.

hollókői utcarészlet

bujáki viselet

Matyók:

A matyók Borsod megye nyugati felében található három szomszédos település: Mezőkövesd, Tard és Szentistván lakói. Hagyományos paraszti, önálló gazdálkodásban éltek, de a területük nem volt igazán alkalmas a gabonatermesztésre, ezért messzi, alföldi területekre szekeriztek részes aratóknak, vagy más mezőgazdasági munkásnak.

Hímzésük világhírű, és a mai napig élő, hiszen ma is élnek asszonyok a hímzésből.

matyó viselet

matyó hímzés

Házi feladat:

Kérlek, nézz meg ezen a linken egy filmet a Youtube-on:

http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=0_matyo_viselet

Ez a link elvisz téged a Szellemi Kulturális Örökség Magyarországon oldalára, ahol a videóra kell kattintanod. Itt két filmet fogsz találni, amelyeket szeretném, ha megnéznél!

Ezután pedig válaszolj kérlek 4 kérdésre a füzetedben!

1. Mi tetszett neked ebben a két filmben, a legjobban?
2. Mi volt számodra a legfurcsább ebben a két filmben?
3. Mi a neve Mezőkövesd leghíresebb hímzőasszonyának?
4. Honnan hozták ide a kerámia edényeket?

29. óra A magyar nép kulturális tagoltsága, néprajzi csoportok, táji csoportok

ALFÖLD:

Az Alföld a Kárpát-medence legkiterjedtebb nagytája, vízjárta és száraz területek váltakozásával. A halban gazdag Tisza és a Kőrösök jó megélhetést biztosítottak a halászatból élőknél, a száraz, meleg éghajlatú területei pedig kiválóan alkalmasak gabonatermelésre.

Dúsfűvű legelőin lovak, marhák, juhnyájuk legeltek és virágozott az állattenyésztés.

Földfalú házakat építettek nád vagy zsúpfedéssel.

Az Alföldhöz tartozó néprajzi, táji csoportok:

Kalocsai Sárköz, Kiskunság, Nagyunság, Jászság, Galga mente, Tápió mente, Sárrét, Hortobágy, Hajdúság, Nyírség, Rétköz, Bodrogek, Tiszahát, Bácska, Bánság nyugati része, Temesköz, Feketekörös-völgye.

Jászok:

A jászok iráni eredetű nomád nép, akik a XIII. században telepedtek le a Tarna és a Zagyva folyók völgyében, ezért ennek a területnek a neve, Jászság.

Mindig elkülönítették magukat a környezetüktől, de teljesen igazodtak a magyar falvak életmódjához, lassan eredeti nyelvüket is elveszítették. Földműveléssel, állattartással foglalkoztak, jellegzetes viseletük, gazdag hitviláguk és az erős összetartozás is jellemzi őket.

A jászok jelenlétét a jász előtagú, vagy jászból képzett helynevek is jelzik: Jászapáti, Jászdózsa, Jászberény, Jászszentandrás, Jászkisér, stb.

jász viselet

jász világtalálkozó

Kunok:

A kunok török nyelvű nomád, állattartó nép, aki a mongolok elől menekülve jutottak el a Kárpát-medencébe. Két nagy táborban telepedtek le, a Tisza és Körös mentén így jött létre a Nagykunság, a Duna-Tisza közén pedig a Kiskunság.

Harcos, katonáskodó életmódjukat a XV. század végére gazdálkodó életmódra váltották.

A Nagykunság földje nagyrészt mocsaras, ingoványos és füves pusztaság volt, így az itt élőkre a gyűjtögető-halász-pákász életmód volt jellemző. Jelentős települései: Karcag, Kunszentmárton, Mezőtúr.

A Kiskunságra a tanyás gazdálkodás a jellemző, a legfontosabb az állattartás és a gabonatermelés volt. Jelentősebb központjai: Kiskunhalas, Kunszentmiklós, Kiskunfélegyháza.

kun harcos

mulatozó kunok

Hajdúk:

A hajdúk, a Közép-Tiszántúlon élő magyar néprajzi csoport. A hajdú szó a XVI. század elején még *tehénpásztor* jelentésben élt, mert fegyveres hajdúk védték a nyugat-európai városok piacaira, lábon elhajtott szarvasmarhákat.

Azonban a XVI. század végére a hajdúság jelentős katonai erővé vált. Marhapásztorkodás helyett zsoldos katonai szolgálatot vállaltak királyi várakban, erdélyi fejedelmeknél, földesúri magánhadsergekben. Szerződésük szerint háború idején katonáskodtak, ennek fejében nemesi szabadságot kaptak, és mentesültek mindennemű földesúri szolgáltatás alól.

Később elsősorban marhapásztorkodásból és mezőgazdasági termelésből éltek.

Jelentősebb településeik Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás.

szürkemarha

hajdúk

ERDÉLY ÉS A PARTIUM:

A történelmi Máramaros, Szilágy, Szatmár, Bihar, Arad megyéket és a Bánság keleti részét érintő terület elnevezése Partium, vagy más néven Részek.

A trianoni békeszerződés után Romániához csatolt alföldi területek összességét jelöli. Az itt élő emberek jellemző életmódja, kulturális jegyei az Alföldéhez hasonló. Legnagyobb városa: Nagyvárad.

Az Erdélyi-medence földrajzilag elzárt, magas hegyek által határolt, a mai Románia nyugati részét kitevő terület. Évszázadokon át Magyarországhoz tartozó, de önálló fejedelemség volt, ásványkincsekben és fában nagyon gazdag vidék.

Három nemzet élt itt együtt, a székelyek, a szászok és a románok.

A falvakban elsősorban állattartással, földműveléssel foglalkoznak. Legnagyobb városa Kolozsvár.

Viseletük, életmódjuk fontos elemei, szokásaik, nyelvjárásuk napjainkig megmaradtak.

Ismertebb néprajzi, táji csoportok Erdélyben:

Kalotaszeg, Mezőség, Torockó, Székelyföld, Gyimes.

Kalotaszeg:

A Kolozsvártól nyugatra eső területhez közel 40 magyarlakta falu tartozik, itt telepedett meg Erdélyben legelőször a magyar lakosság.

Földműveléssel, állattenyésztéssel, fafeldolgozással, háziiparral foglalkoznak. Népművészete igen gazdag, pompás népviselete különleges és világhírű, ugyanúgy, mint zenéje és tánca.

kalotaszegi tisztaszoba és viselet

kalotaszegi varrottas

Mezőség:

A Mezőség Erdély középső részén található, erdőtlen dombságon. Jellegzetes magyarlakta helysége Szék, amely sóbányái miatt, a XIII-XIX. század között kiváltságokkal rendelkező város volt. Gazdagon hímzett textíliák, szőttesek, különleges viselet, és fejlett zene-és tánckultúra jellemzi.

széki viselet

széki hímzés

Székelyföld:

Székelyföld a székelyek által lakott vidék Erdély délkeleti részében. Változatos a felszíne, folyó és patak völgye, síkságok, hegyi medencék és hegyvonulatok tagolják. Jellemző tájai a Gyergyói-medence, Sóvidék, Gyimesi-szoros. A XII-XIII. század folyamán népesítették be jelenlegi lakhelyüket, és elsősorban állattartással, földműveléssel foglalkoztak. A székely falvakban még ma is láthatunk boronafalú, zindelytetős házakat, amelyek előtt díszes székelykapu áll.

A hegyvidékeken szarvasmarhákat és juhokat legeltetnek, jelentős megélhetési forrásuk a tejfeldolgozás, az erdőgazdálkodás, a fafeldolgozás. Jellemző a viseletük, a szőtteseik. A székelyek szeretik a tréfás beszédet, a meséket, mondákat.

székelyföldi viselet

székelykapu

MOLDVA

A Keleti-Kárpátokon kívül eső terület már a honfoglalás előtti időkben is magyar törzsek szálláshelye volt. A XII. században telepedtek meg itt a Kelet-Erdélyből kiszorult magyar népcsoportok, ők a csángó magyarok. Moldva észak-nyugati területén található Bukovinába Csíkból menekült székely csoportok telepedtek meg.

Moldva területén élő magyar népcsoportok teljes elszigeteltségben élnek, ezért a hagyományos népi kultúra legarchaikusabb elemeit őrizték meg.

Ismertebb néprajzi, táji csoportok a Kárpátokon kívül:

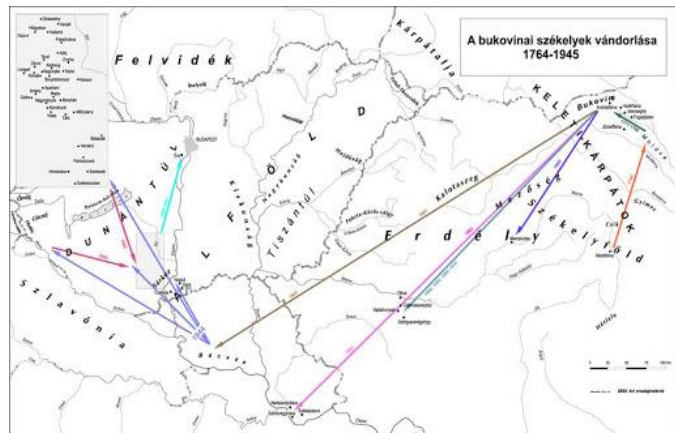
Bukovinai székelyek, moldvai csángó magyarok.

Bukovinai székelyek:

A bukovinai székelyek Csíkból menekültek a Kárpátokon kívülre, mert 1764-ben Mária Terézia határőrezredek szervezésére kiadott parancsának ellenszegültek, ezért a császári katonák megtámadták őket. 400 székely esett áldozatul, akiknek sikerült elmenekülniük, azok moldvai falvakban rejtőztek el, végül Bukovina gyéren lakott területein alapítottak öt falut. 1941-ben csaknem az egész Bukovinában maradt székelységet a magyar állam Bácskába költöztette, de a II. Világháború miatt innen is menekülniük kellett. Így Vas, Veszprém, Zala, Fejér, Tolna, Baranya és Bács megyében telepedtek le elszórtan. Népi kultúrájuk a hosszú ideig tartó nyelvi elszigeteltség miatt igen sok archaikus vonást őrzött meg.

bukovinai székely család

bukovinai székelyek vándorlása

Moldvai csángók:

A székelyektől különvált népcsoportokat összefoglalóan csángóknak nevezik. Elsősorban azonban a moldvai magyarokat értjük az elnevezés alatt. Nagyjából folyók mellé települtek, halászzattal foglalkoztak, kukoricát és bort termeltek. Nemzetségi, nagycsaládi szervezetben éltek, házaikat fából építették. Jellegzetes nyelvjárásukban az „s” hang helyett „sz” hangot ejtenek. Elszigeteltségük miatt rendkívül gazdag és archaikus hagyományokkal rendelkeznek.

csángó család

csángó körtánc

Házi feladat:

Kérlek, keress képet egy kalotaszegi hímzésről és másold le a füzetedbe!